

говориться в темі. Цей стиль називається співробітництвом. Іти таким шляхом - означає намагатися знайти рішення, котре задовольнить усі сторони конфлікту. Проте у цього типу поведінки є «ахіллесова п'ята», а саме: якщо одна зі сторін ховає за посмішкою кинджал, настає експлуатація замість співробітництва. Реальність згоди виявляється складнішою. Її треба заслужити. Той, хто бажає досягти справжнього співробітництва та взаєморозуміння, має продемонструвати, що готовий відстоювати свої інтереси.

Інша біда полягає в тому, що люди, як я помітив, вкрай легко із найменшої суперечності пірнають у глибину кривавого червоного моря конфлікту. Видатний шведський дослідник конфліктів Ханс Бродаль дуже точно описав цей шлях падіння. «Дев'ять сходинок вниз» проводить нас від надії до страху, до погроз, використання влади, «втрати обличчя», руйнування нервового центру та самознищення. Він відкрив точку неповернення в конфлікті: погроза застосувати силу чи владу.

А тепер, міркуйте самі, наскільки часто в житті ми перетинаємо цю межу?! Спробуймо знайти шлях до вирішення проблеми. Особисто мені подобається позиція Рассела Акоффа: «Конфлікт (незгода) – це задача, яка має бути вирішена».

**Висновки.** Я переконливий, що розглядаючи конфлікт як задачу, ми зможемо знайти рішення та дійти згоди за рахунок оволодіння навичками аналізу ситуації та точки зору опонента, стримування власних емоцій, уміння слухати іншого і приймати спільні рішення, уміння задавати питання і звертатися за допомогою.

Увечері захотілося передивитися книгу, яку читав багато разів. Цього разу на очі потрапили рядки Анни Ахматової:

«Довкола жовтий вечір ліг,  
Тремтить квітнева прохолода.  
Ти запізнивсь на стільки літ,  
Та радість буде там, де згода.»

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Акофф Р. Искусство решения проблем / Пер. с англ. под ред. Е. Г. Коваленко [Для научных библиотек]. — М.: Мир, 1982. — 224 с.
2. Лефевр, В. А. Алгебра конфликта / В.А. Лефевр, Г.Л. Смолян. - М.: КомКнига, 2009. - 831 с.
3. Бродаль Х. Девять ступеней вниз, или ссоры — конфликты - войны // Знание - сила. - 1991. - № 11. - С. 60-66.
4. Прник А. Як досягти успіху в переговорах. - Хм.: Пробудження, 1992.
5. Корнелиус Х, Фэйр Ш. Выиграть может каждый. - М.: АО "Стрингер", 1992.
6. Фишер Р., Юри У. Путь к согласию, или Переговоры без поражения. - М.: Наука, 1990.
7. Ахматова А. Лирика. - Эксмо, 2017. - 704 с.

## РЕГЛАМЕНТАЦІЯ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ЗАКОНОДАВСТВАХ ЗАКОРДОННИХ КРАЇН

*Казначесьва Д. В. канд. юрид. наук*

*Україна, Харків, Харківський національний університет внутрішніх справ*

**Abstract.** Analysis of legislative experience of realizing penal policy both in Ukraine and foreign countries demonstrates that its defining feature today is the humanization of criminal and legal repression. The parole from serving a sentence is inherent to the laws and practice of criminal justice for countries of both Anglo-Saxon and Romano-Germanic systems of law. Common things for the legislations of all studied foreign countries are the provisions for the probation of a person under the parole during the test period, as well as a clear mechanism for realizing control over the behavior of persons under the parole during the unserved part of the punishment. Nowadays, despite some significant steps of implementing Probation Service in Ukraine, the issues of control over persons under the parole during the unserved part of the punishment remain unsolved. It must be emphasized on the lack of consolidation of the effective mechanism of control over this category of released from serving a sentence in the legislation. We believe that for the effective application of the parole from serving a sentence, it is advisable to adopt certain provisions of criminal law of foreign countries into national legislation concerning the possibility of laying certain obligations on a person under the parole the court during the unserved part of the punishment.

**Keywords:** parole, international experience, responsibilities, unserved part of the punishment, control.

**Вступ.** На сьогодні державна політика в Україні спрямована на інтеграцію до Європейського Союзу, що є одним із пріоритетних напрямів розвитку країни. Соціально-політичні та економічні зміни в Україні впливають на усі форми суспільного та політичного життя в державі, зокрема, на процеси у галузі права, зокрема щодо звільнення від відбування покарань. Аналіз законодавчого досвіду реалізації пенальної політики як України, так і зарубіжних країн свідчить, що її визначальною рисою на сьогодні є гуманізація кримінально-правової репресії. Загальною стає тенденція до зменшення кількості обвинувальних вироків, пов'язаних з призначенням покарання у виді позбавлення волі, до покращення правового статусу засуджених тощо. Однією із складових цієї тенденції є застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання. Вивчення закордонного досвіду різних країн у сфері застосування умовно-дострокового звільнення допоможе поліпшити національне законодавство шляхом можливої імплементації окремих його положень.

Найбільший інтерес з точки зору даного дослідження становить досвід застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у Франції, Федеративній Республіці Німеччина, як країн, які впродовж тривалого часу мають усталену правову систему та є представниками романо-германської правової сім'ї; США, як країни – представника сім'ї загального права; Японії, як країни, яка має свій специфічний шлях розвитку законодавства; Білорусії, Естонії та Латвії, як країн, що мають єдине із нашою державою минуле.

**Результати дослідження.** Аналіз кримінального законодавства зазначених країн свідчить, що вони віддають перевагу саме умовному звільненню від відбування покарання, а не іншим безумовним видам. Це пояснюється тим, що умовне звільнення має багато переваг над безумовним: дає можливість певний час контролювати звільнену особу, застосовувати до неї заходи виховного та виправного характеру, маючи при цьому можливість реально виконати покарання, від якого таку особу було звільнено, що значно її дисциплінує.

Під час вивчення досвіду застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання закордонними державами були враховані такі аспекти: формальна та матеріальна підстави цього виду звільнення; зміст та види обов'язків, які можуть накладатися на умовно-достроково звільненого під час невідбутої частини покарання; порядок здійснення контролю за умовно-достроково звільненими особами під час невідбутої частини покарання.

Питання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у Естонії врегульовані кримінальним законодавством (ст. 76 КК Естонії). Умовно-дострокове звільнення можливе лише від відбування покарання у виді позбавлення волі (як на певний строк, так і довічне), якщо суд, враховуючи обставини вчиненого злочину, особу засудженого, його попередній життєвий шлях та поведінку під час відбування покарання дійде висновку про можливість його застосування (матеріальна підстава). Формальною підставою є відбуття засудженим певної частини призначеного судом покарання, що за КК Естонії становить: за загальним правилом половину строку покарання, а також дві третини строку покарання, якщо особа засуджена за умисний злочин до позбавлення волі на строк більше трьох років. Законодавець дозволяє застосовувати умовно-дострокове звільнення і до засуджених до покарання у виді довічного позбавлення волі, але після фактичного відбуття особою не менше 30 років ув'язнення.

При застосуванні умовно-дострокового звільнення від відбування покарання суд може покласти на засудженого перелік обов'язків, встановлених кримінальним законодавством: періодично з'являтися для реєстрації у терміни та місце, визначені особою, що здійснює нагляд; надавати особі, що здійснює нагляд, документи про виконання обов'язків, покладених судом; мешкати у певному місці; брати дозвіл у особи, що здійснює нагляд, дозвіл на зміну місця проживання, роботи чи навчання. Суд може покласти і додаткові обов'язки на умовно-достроково звільнену особу: відшкодувати завдану злочином шкоду у термін, встановлений судом; влаштуватися на роботу або на навчання у термін, встановлений судом; виконувати обов'язки щодо утримання залежних від нього осіб; пройти курс лікування; утримуватись від спілкування із визначеними судом особами; не відвідувати визначені судом місця.

У Латвії підстави та умови застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання визначені у кримінальному законодавстві, Кримінальному кодексі Латвії. Цей вид звільнення від відбування покарання може застосовуватися до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі та арешту, якщо засуджений не вчиняв порушень режиму, добровільно відшкодував завдану злочином шкоду, а у випадку вчинення злочину, пов'язаного із алкоголізмом, наркоманією, токсикоманією – якщо він погодився пройти курс лікування. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання можливе, якщо засуджений фактично відбув: не менше половини призначеного покарання за кримінальний проступок або менш тяжкий злочин; не менш двох третин призначеного покарання за тяжкий злочин, а також, якщо особа була раніше засуджена до позбавлення волі за умисний злочин, а судимість за цей злочин не знята і непогашена; не менш трьох четвертих строку покарання за особливо тяжкий злочин, а також, якщо засуджений раніше був звільнений умовно-достроково і знову вчинив умисний злочин під час невідбутої частини покарання. Законодавець дозволяє застосовувати умовно-дострокове звільнення і до засуджених до покарання у виді довічного позбавлення волі, але після фактичного відбуття особою не менше 25 років ув'язнення. За умовно-достроково звільненою особою здійснюється контроль з боку держави. Суд, при застосуванні умовно-дострокового звільнення від відбування покарання може зобов'язати засудженого: періодично з'являтися для реєстрації у відповідні установи; відшкодувати завдану злочином шкоду у встановлений строк; не змінювати місця проживання без дозволу установи, що здійснює контроль поведінки засудженого; не відвідувати певні місця; у певний час знаходитись за місцем свого проживання.

У Білорусії норми, що регулюють застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання закріплені у Кримінальному кодексі. Надання такого виду звільнення можливе, якщо особа відбуває покарання у виді виправних робіт, обмежень військової служби, обмеження волі, направлення до дисциплінарної військової частини, позбавлення волі, арешту, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, та своєю сумлінною поведінкою довела виправлення. Умовно-дострокове звільнення можливе лише після фактичного відбуття: не менше половини строку покарання, призначені за злочини, що не становлять значної суспільної небезпеки або менш тяжкі злочини; не менш двох третин призначеного покарання за тяжкий злочин, а також, якщо особа була раніше засуджена до позбавлення волі за умисний злочин; не менш трьох четвертих строку покарання призначеного судом за особливо тяжкий злочин, а також, якщо засуджений раніше був звільнений умовно-достроково, і знову вчинив умисний злочин під час невідбутої частини покарання. При наданні умовно-дострокового звільнення, суд може зобов'язати засудженого: вибачитись перед потерпілим; у зазначений термін відшкодувати завдану злочином шкоду; влаштуватися на роботу чи навчання; пройти курс лікування від алкоголізму, наркоманії, токсикоманії або

венеричного захворювання; не змінювати місця проживання без дозволу органу, що здійснює контроль за поведінкою засудженого; періодично з'являтися для реєстрації до відповідної установи; не відвідувати певні місця; у певний час знаходитись за місцем свого проживання.

У Франції питання умовно-дострокового звільнення врегульовані Кримінальним кодексом (КК) та Кримінально-процесуальним кодексом (КПК). Формальною підставою цього виду звільнення є відбуття засудженим не менше половини строку позбавлення волі, для рецидивістів строк реального відбування покарання становить 2/3 строку, для осіб, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, відбуття не менше 15 років. Матеріальна підстава умовно-дострокового звільнення – це встановлення факту, що є достатні докази позитивної поведінки засудженого та серйозні підстави розраховувати на повернення його до нормального життя у суспільстві. КК Франції містить ст. 132-59 «Про звільнення від покарання», в якій закріплено, що звільнення від покарання можливе у тому випадку, якщо виправлення (ресоціалізація) винного досягнуте, заподіяні збитки відшкодовані, а порушення, яке є наслідком діяння, припинилось. Відповідно до ст. 731 УПК Франції, надання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання може супроводжуватись «особливими умовами», а також «заходами впливу та контролю», які мають на меті полегшення повернення до нормального життя у суспільстві особи, яка звільняється. Такі заходи здійснюються під головуванням судді по виконанню покарань, комітету по пробації та сприянню засудженим та за участі патронажних організацій. Тривалість таких заходів не може бути меншою ніж невідбута частина покарання та може перевищувати невідбутий строк покарання не більше ніж на один рік. У разі нового засудження, явної недостойної поведінки, порушення умов чи непокори заходам сприяння умовно-дострокове звільнення відміняється міністром юстиції, а засуджений повинен відбутися частину строку покарання, що залишилась. На умовно-достроково звільненого можуть бути покладені наступні обов'язки: не змінювати без повідомлення служби патронату та сприянню звільненим постійного місця проживання, роботи, навчання; постійно проживати у певному місці; не відвідувати певні місця (бари, трактири, ресторани); утримуватися від спілкування із визначеними судом особами (наприклад з потерпілими, співучасниками вчиненого злочину); не брати участі у парі, у тоталізаторі; не керувати транспортним засобом; пройти курс лікування від алкоголізму, наркоманії, токсикоманії або венеричного захворювання; влаштуватися на роботу або навчання у визначений судом строк; надавати матеріальну допомогу родині у межах своїх можливостей; виконувати обов'язки щодо допомоги утриманням; не займатися професійною діяльністю, якщо з нею було пов'язане вчинення злочину; відшкодувати завдані злочином збитки у межах своїх матеріальних можливостей, навіть якщо немає рішення суду щодо цивільного позову. Відповідно до ст. 132-46 КК Франції, основною метою організації заходів допомоги є підтримка засудженого в його зусиллях щодо ресоціалізації. Ці заходи здійснюються у формі допомоги та запроваджуються службою пробації за участю, у разі необхідності, всіх державних та приватних організацій. Тривалість застосування зазначених заходів не може бути меншою ніж невідбута частина покарання, і не може перевищувати її більше ніж на один рік. Відповідно до ст. 732 КПК Франції, впродовж іспитового строку умови його дотримання можуть змінюватись за пропозицією судді по виконанню покарань.

У Федеративній Республіці Німеччина питання умовно-дострокового звільнення регулюються Кримінальним кодексом. Формальною підставою застосування умовно-дострокового звільнення є відбуття не менш 2/3 строку позбавлення волі. У деяких випадках суд може звільнити достроково і після відбуття 1/2 строку, якщо особа засуджена вперше або якщо строк покарання не перевищує 2 роки позбавлення волі, або якщо існують особливі обставини, що характеризують засудженого і вчинений злочин. Засудженому до довічного позбавлення волі необхідно відбутися 15 років покарання. Матеріальна підстава полягає у тому, що застосовувати умовно-дострокове звільнення можна, якщо є підстави відповідально судити, що особа в умовах волі не скоїть нового злочинного діяння. Припущення про позитивну поведінку у майбутньому та загальна оцінка особи та вчиненого діяння, а також її поведінка говорять про наявність особливо сприятливого прогнозу. Цікаво, що надання умовно-дострокового звільнення можливе лише за згоди засудженого. Умовно-достроково звільненому встановлюється іспитовий строк у межах невідбутої частини строку покарання. Для здійснення контролю за звільненим використовують професійну службу пробації разом із добровільними представниками громадськості, які безкоштовно здійснюють нагляд за такими особами та надають допомогу у його ресоціалізації.

У Японії надання умовно-дострокового звільнення регламентоване Кримінальним кодексом, а саме Главою 5. Відповідно до ст. 28 КК Японії цей вид звільнення надається, якщо засуджений відбув 1/3 строку позбавлення волі, при призначенні покарання на певний строк, або 10 років – при безстроковому позбавленні волі (формальна підстава), якщо засуджена особа проявляє достовірне виправлення (матеріальна підстава). Скасування наданого умовно-дострокового звільнення передбачено у випадках: якщо умовно-достроково звільнений під час іспитового строку знову вчинить злочин; якщо звільненому призначається покарання за інший злочин, вчинений до умовно-дострокового звільнення; якщо звільнений не виконує будь-які вимоги, які він повинен виконувати в період умовно-дострокового звільнення (ст. 29 КК Японії). Цікаво наголосити, що у Японії існує система «захисного нагляду». Відповідно до законодавства, під такий нагляд можуть (або повинні) підпадати п'ять категорій осіб: неповнолітні, за рішенням сімейного суду; особи, умовно-достроково звільнені із тюрми; умовно засуджені, які були поставлені під захисний нагляд; жінки, умовно-достроково звільнені від тримання у виховній колонії. Підготовка до захисного нагляду починається ще під час перебування злочинця у тюрмі, коли відповідна служба проводить роботу за місцем його проживання. Співробітник служби захисного нагляду вивчає найближче оточення засудженого, визначає, чи можливе повернення засудженого до попереднього місця проживання. Захисний нагляд передбачає реабілітацію злочинця. Якщо умовно-достроково звільнений порушить умови, на яких йому було надано умовно-дострокове звільнення, то він повертається до пенітенціарної установи. Захисний нагляд застосовується як контроль за умовно-достроково звільненими.

Найбільш цікавою є система кримінального права США, що характеризується наявністю визначених та невизначених вироків. Суд, при призначенні покарання, встановлює максимальні та мінімальні його строки. Для США, як федеративної держави, характерна наявність загальнофедерального законодавства та законодавства кожного штату. У зв'язку з цим правова регламентація умовно-дострокового звільнення в різних штатах суттєво відрізняється підставами, строками, обмеженнями. Для зручності було складено Приблизний кримінальний кодекс США (далі – Приблизний КК), в якому визначено загальнофедеральні вимоги кримінального законодавства. Відповідно до ст. 305.1 Приблизного КК США, при наявності позитивної поведінки та сумлінного ставлення до виконання обов'язків режиму, термін тюремного ув'язнення особи, засудженої на невизначений строк, скорочується на 6 днів кожного місяця призначеного строку покарання. Крім цього, за особливо зразкову поведінку або виключно сумлінне виконання своїх обов'язків, термін тюремного ув'язнення може бути скорочено ще на 6 днів у будь-якому місяці строку покарання. Питання надання умовно-дострокового звільнення вирішує комісія штату по умовно-достроковому звільненню. Ключову роль у процедурі умовно-дострокового звільнення відіграє Рада по умовно-достроковому звільненню, до якої входять від трьох до дев'яти членів. На Раду покладено такі функції: 1) визначати час умовно-дострокового звільнення для засуджених, які мають на це право; 2) визначати умови надання умовно-дострокового звільнення, скасовувати його; 3) визначати час звільнення умовно-достроково звільненого від умов, на яких йому надане це звільнення. Кожний звільнений готує план свого перебування на волі після умовно-дострокового звільнення із зазначенням у ньому способу життя, який він буде вести на волі, конкретних відомостей про місце проживання, рід занять, місце роботи. Окрім зазначених обставин, при прийнятті рішення про умовно-дострокове звільнення, Рада по умовно-достроковому звільненню всебічно вивчає особу засудженого, думку посадових осіб та спеціалістів із цього питання, враховує такі обставини: 1) особу засудженого, включаючи його зрілість, твердість характеру, почуття відповідальності, рівень розвитку його особистості, який сприяє або перешкоджає дотриманню норм права; 2) придатність плану перебування засудженого на волі у порядку умовно-дострокового звільнення; 3) спроможність та готовність засудженого взяти на себе обов'язки та відповідальність; 4) інтелектуальний розвиток та отримання освіти засудженого; 5) сімейний стан засудженого, наявність усталених та позитивних зв'язків у суспільстві; 6) трудову біографію засудженого, його професійну кваліфікацію та стабільність роботи за наймом у минулому; 7) місце проживання, де передбачає жити засуджений; 8) вживання у минулому наркотиків або зловживання алкоголем; 9) психічний та фізичний стан засудженого; 10) відомості про раніше вчинені злочини, їх характер та тяжкість; 11) відношення засудженого до влади та закону; 12) поведінку засудженого в установах виконання покарання; 13) поведінку засудженого під час попереднього надання умовно-дострокового звільнення.

Основною умовою умовно-дострокового звільнення у США є невчинення злочину. Рада по умовно-достроковому звільненню (Рада) може також вимагати в будь-який час, поки засуджений знаходиться під контролем, дотримання таких умов: виконувати певні зобов'язання по відношенню до родини; присвятити себе роботі чи навчанню; залишатися у межах території, зазначеної у довідці про звільнення; прибути особисто впродовж 36 годин після звільнення до закріпленої за ним посадової особи служби нагляду, а також з'являтися у терміни, які йому будуть встановлені; постійно проживати у місці, зазначеному у довідці про умовно-дострокове звільнення, а також повідомляти посадовій особі служби нагляду про будь-які зміни місця проживання чи місця роботи; не зберігати вогнепальну чи іншого виду зброю, якщо на це немає письмового дозволу; з'являтися для проходження медичного чи психіатричного лікування, якщо цього вимагає Рада; утримуватись від спілкування з особами, які свідомо для нього займаються злочинною діяльністю або засуджені за вчинення злочинів; виконувати будь-які інші умови, пов'язані із причинами скоєння злочину, але які не тягнуть за собою не виправданих обмежень його свободи чи які є несумісними зі свободою його сумління; постійно проживати у спеціалізованому пансіоні чи лікарні впродовж певного періоду часу і під таким контролем та впливом, який вважає за доцільне Рада.

**Висновки.** Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання притаманне законодавству і практиці кримінального судочинства країн як англосаксонської, так і романо-германської систем права. Загальним для законодавств всіх розглянутих закордонних країн є положення щодо випробування умовно-достроково звільненої особи під час іспитового строку, а також наявність чіткого механізму здійснення контролю за поведінкою умовно-достроково звільненими під час невідбутої частини покарання.

На сьогодні, не дивлячись на певні суттєві кроки запровадження служби пробації в Україні, питання контролю за умовно-достроково звільненими особами під час невідбутої частини покарання залишаються відкритими. Необхідно наголосити і на відсутність закріплення у законодавстві дієвого механізму контролю за даною категорією звільнених від відбування покарання. Вважаємо, що для ефективного застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання доцільно у вітчизняне законодавство перейняти деякі положення кримінального законодавства закордонних країн щодо можливості покладання судом на умовно-достроково звільненого певних обов'язків впродовж невідбутої частини покарання.

## REFERENCES

1. Code de procedure penale of France. (1963). Paris: Librairie Dalloz.
2. Criminal Code of the Republic of Belarus. (1999), from [http:// www.cis-legislation.com](http://www.cis-legislation.com)
3. Criminal Code of the Republic of Estonia. (2001), from [http:// www.riigiteataja.ee](http://www.riigiteataja.ee)
4. Criminal Law of the Republic of Latvia. (1998), from [http:// www.legislationline.org](http://www.legislationline.org)
5. German Criminal Code. (1998), from <http://www.gesetze-im-internet.de>
6. Model Penal Code. (1969). Moskow: Progress.
7. Penal Code of Japan. (1907), from <http://www.cas.go.jp/seisaku/hourei/data>